

آیا برزخ برای همه مردم است یا فقط برای گروهی از آنها؟

<?xml encoding="UTF-8?">

آیا حیات برزخی فراگیر است و همه مردگان را در بر می‌گیرد یا فقط برای گروهی از مردم است؟

برزخ، عالمی است که بنا بر قرآن(۱) و روایات(۲)، مرحله میانی بین دنیا و قیامت است و انسان پس از مرگ، در این عالم به زندگی خویش ادامه می‌دهد. (۳) از این نظر، برزخ همچون کاروانسرا و توقفگاه موقت برای سفر به سوی ابدیت است. تا زمانی که قیامت به پا نشده و در نفخ صور دمیده نشده است، انسان‌ها در برزخ ساکن‌اند؛ اما آیا همه مردگان در برزخ به سر می‌برند یا نه، مبحثی است که در ادامه به شرح آن می‌پردازیم.

نکته اول: فراگیری برزخ

با در نظر گرفتن آیات مرتبط با برزخ و جهان پس از مرگ، به نظر می‌رسد برزخ فراگیر و عمومی است؛ یعنی ظاهراً همه انسان‌ها پس از مرگ، به برزخ منتقل می‌شوند؛ چنانکه در آیات ۹۹ و ۱۰۰ سوره مؤمنون آمده که کافران، بازگشت به دنیا و انجام عمل صالح را طلب می‌کنند. سپس ضمن رد درخواست ایشان، اشاره می‌شود که:

«... وَمِنْ وَرَائِهِمْ بَرْزَخٌ إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ؛ پشت سر آن‌ها برزخی است تا روزی که برانگیخته می‌شوند.»

این استظهار از آیات قرآن، مورد تأیید بزرگانی همچون امام خمینی رحمه‌الله علیه است. ایشان می‌فرماید: «برزخ برای همه است و اهل برزخ وجود برزخی دارند...عالم برزخ هم یک مرحله قهری (جبری) از مراتب وجود است و برای همه قهری است.»(۴)

همچنین صدرالمতالیهین برزخ را قیامت صغری نامیده(۵) و برزخ را همگانی می‌داند. به باور او، عوالم محصور به عالم ماده (دنیا)، عالم مثال (برزخ) و عالم عقول (آخرت)، هستند و چون پس از مرگ، نفس و روح آدمی از بین نمی‌رود و نه در دنیا می‌ماند و نه به آخرت منتقل می‌شود، پس در جایی میانه به نام برزخ مستقر می‌شود. (۶)

نکته دوم: احوال برزخی‌ها

ارواح ساکن در برزخ، بر سه قسم هستند: گروهی مؤمنان خالص، گروهی کافران خالص و گروهی متوسطین و مستضعفین(۷) هستند.

حیات برزخی مؤمنان خالص را می‌توان از زنده‌بودن و روزی خوردن شهدا در برزخ(۸)، معیت و همراهی و هم‌طرازی مؤمنان و خاصان با پیامبران و صدیقان و شهدا و صالحان(۹) و نیز آرزوی حبیب نجار مبنی بر آگاهی

خویشاوندان از وضعیت وی (۱۰) فهمید.

همچنین، حیات برزخی کافران خالص از آیه «آنها (فرعون و یارانش) (عذابشان) آتش است که صبح و شام بر آن عرضه می‌شوند و روزی که قیامت برپا شود (ندا رسد): فرعونیان را در سخت‌ترین عذاب در آورید.» (۱۱)

اما گروهی که جزء متوسطین و مستضعفین هستند، ظاهراً -طبق نظر برخی از مفسران مثل آیت‌الله مکارم شیرازی- در یک نوع حالت بی‌خبری، عالم برزخ را طی می‌کنند. (۱۲) آیاتی از سوره طه، (۱۳) خبر از کسانی می‌دهد که هنگام حشر نمی‌دانند چه مدت در قبر درنگ کرده‌اند تا جایی که بعضی گمان می‌کنند ده روز و بعضی دیگر گمان می‌کنند یک روز در قبر مانده‌اند؛ همین نشان می‌دهد که عذاب یا نعمت آن‌ها پیوسته و دائمی نبوده است؛ وگرنه در تعیین این‌که چه مدت در قبر مانده‌اند دچار اشتباه نمی‌شدند. (۱۴)

این بی‌خبری و ابهام، به حدی است که حتی در قبر، سؤال و پرسشی از آنان صورت نگرفته و رها می‌شوند. (۱۵) در قرآن کریم نیز، از این گروه به‌عنوان «مُرْجُونَ لِأَمْرِ اللَّهِ» (۱۶) و «الْمُسْتَضْعَفِينَ» (۱۷) یاد شده که به‌مجرد مرگ و ورود به برزخ، از آنان سؤالی نشده و به حساب آن‌ها رسیدگی نمی‌شود؛ بلکه حساب آنان تا قیامت به تأخیر می‌افتد و به رأی و نظر خدا واگذار می‌گردد که آنان را عذاب کند یا این‌که گناه ایشان را بیامرزد. (۱۸)

نتیجه‌گیری:

برزخ، توقفگاهی میان دنیا و قیامت است که همه ارواح پس از مرگ، در آن ساکن می‌شوند تا موعد قیامت فرا برسد. ظاهراً برزخ فراگیر است و هیچ‌کسی از آن استثناء نشده؛ اما باین‌حال، احوال برزخی‌ها متفاوت است و گروهی از مردم که از طبقات مستضعف و متوسط به حساب می‌آیند، در برزخ در حالت بی‌خبری به سر می‌برند تا این‌که قیامت آغاز شود